

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ГЕОГРАФІЇ

Маруняк Євгенія Олександрівна

УДК У04 (477)

ВПЛИВ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

11.00.02 – економічна та соціальна географія

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата географічних наук

Київ – 2005

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Інституті географії НАН України

Науковий керівник:	доктор географічних наук, професор член-кореспондент НАН України Руденко Леонід Григорович Інститут географії НАН України директор інституту
Офіційні опоненти:	доктор географічних наук, професор Яценко Борис Павлович Київський національний університет ім. Тараса Шевченка завідувач кафедри країнознавства і туризму кандидат географічних наук Гринюк Тетяна Анатоліївна Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова доцент кафедри економічної та соціальної географії
Провідна установа:	Рада з вивчення продуктивних сил України НАН України, м. Київ

Захист відбудеться 14 вересня 2005 р. о 10.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д26.163.01. Інституту географії НАН України за адресою: 01034, м. Київ – 34, вул. Володимирська, 44

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту географії НАН України (м. Київ – 34, вул. Володимирська, 44)

Автореферат розісланий 12 серпня 2005 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор географічних наук

Лісовський С.А.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Реалії сучасності, глобальні зміни геополітичного розкладу сил вимагають дослідження низки явищ і процесів, що мають визначальний вплив на розвиток суспільства. Одним із таких явищ є глобалізація. Процеси глобалізації проявляються у всіх сферах діяльності людини, визначають поступове формування світового економічного простору. Таким чином, зменшується імовірність збереження самостійності національних економік.

В цьому контексті зростає взаємозалежність світу, посилюються взаємозв'язки між країнами, регіонами, містами, змінюється їх ієрархія, кількісні та якісні індикатори. Поляризація сучасного світу, втілена в антиноміях „розвинені – слаборозвинені”, „заможні – бідні”, „високі технології – сировинні ресурси”, просторових осях „Північ – Південь”, „Захід – Схід” породжує для більшості країн світу проблему самоідентифікації у глобальному середовищі. Кожна держава стає об'єктом спрямування діяльності транснаціональних фінансових структур, зовнішньої лімітації стратегій і пріоритетів з боку міжнародних організацій та установ.

Для України, як і інших постсоціалістичних країн, що зазнали і зазнають радикальних змін внаслідок переходу від централізованої до ринкової економіки, інтеграція у світове господарство є однією з передумов власного прогресу. Зважаючи на дискусійність окремих сторін глобалізації та незаперечність диспропорцій у рівнях соціально-економічного розвитку різних країн світу, визначення форм та напрямів залучення національної економіки до світової системи є нагальною потребою. Ефективне використання переваг та обмеження негативних наслідків впливу процесів глобалізації можливе за умов ретельного дослідження домінуючих тенденцій у цій сфері, як важливих умов територіального розвитку країни. В такому контексті, дослідження впливу процесів глобалізації на економіку України є актуальним і своєчасним. Актуальність теми визначається не тільки потребою у поглибленні теоретичного знання про досліджуване явище і систематизації наукових надбань з суспільно географічних позицій, а й практичною значимістю проблеми. Це необхідно для оцінки системи міжнародних зв'язків країни та її регіонів, з метою економічного піднесення держави, її інтеграції у світове господарство.

Структурна складність і багатоаспектність прояву процесів глобалізації обумовлюють міждисциплінарний статус їх дослідження, основний аспект якого є економічним, водночас незаперечною є потреба просторової оцінки комплексного впливу цих процесів.

В межах економічного напрямку, проблемам інтеграції та глобалізації присвячені роботи вітчизняних вчених О.Г. Білоруса, М.І. Долішнього, А.І. Кредісова, Д.Г. Лук'яненко, З.О. Луцишин, Ю.В. Макогона, Ю.М. Пахомова, С.І. Пирожкова, С.І. Соколенка, А.С. Філіпенка та інших. Щодо російської наукової школи, це праці М.Г. Делягіна, Е.Г. Кочетова, В.М. Коллонтая, О.І. Неклеси, І.О. Спиридонова, М.О. Чешкова, Ю.В. Шишкова. Серед найвідоміших зарубіжних вчених, що заклали теоретичний фундамент у цій сфері – Ф. Бродель, І. Валлерстайн, П. Герст, Дж. Даннінг, П.

Кругман, А. Ругман, К. Омае, Дж. Сакс, Т. Фрідмен та інші. У іншому напрямі, геополітичних досліджень, розгляду глобальних моделей значна увага приділена в дослідженнях А. Аріна, З. Бжезинського, А. Дугіна, В. Цимбурського, а також розробках в межах школи так званого „географічного детермінізму”. Географічна інтеграція знання з проблем сучасного світового господарства, у галузі геополітики, економіки, глобальних проблем людства, здійснена у роботах Е.Б. Алаєва, М.В. Багрова, О.І. Дергачова, М.С. Дністрянського, В.О. Колосова, С.Б. Лаврова, Ю.Г. Ліпеца, В.П. Максаковського, Н.С. Мироненка, І.О. Родіонової, Л.Г. Руденка, О.І. Шаблія, Б.П. Яценка, а також зарубіжних вчених – П. Дікена, Н. Трайфта.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана у відповідності з науковими напрямками, що затверджені Президією НАН України для Інституту географії, зокрема в частині підготування видання Національного атласу України (Указ Президента України №574 від 1 липня 2001 р., та Постанова Кабінету Міністрів України №2028 від 26 грудня 2003 р.) (номер державної реєстрації 0101V005060), а також темами „Екологічні пріоритети у реалізації засад регіональної політики України (на прикладі Київського Придніпров'я)” (номер державної реєстрації 0102V000268); „Економічний, соціальний, екологічний розвиток регіонів України в умовах трансформаційних процесів” (номер державної реєстрації 0105V000807).

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є розроблення методики суспільно-географічних досліджень процесів глобалізації у різних проявах та на різних рівнях геополітичної ієрархії, аналіз впливу процесів глобалізації на територію України, та виявлення їх основних закономірностей, реальних та потенційних наслідків, в контексті пошуку стратегічних векторів входження України до світової економіки. До головних **завдань** дослідження включено: поглибити теоретичний зміст категорії „глобалізація” у суспільно-географічному аспекті, визначити умови виникнення та еволюції, форми і наслідки прояву цього явища; встановити специфіку позиціонування України у сучасному світовому господарстві в контексті суспільно-географічних чинників що його обумовлюють; провести аналіз зовнішньоекономічних зв'язків, їх географічної орієнтації, визначити пріоритетні напрямки реалізації інтеграційної політики; виявити регіональні відміни щодо впливу процесів глобалізації; проаналізувати вплив глобалізації на розвиток окремих ланок господарства регіону; обґрунтувати із суспільно-географічних позицій напрями активізації господарського розвитку регіону, з метою підвищення його ефективності у світі, що глобалізується; обґрунтувати пропозиції до стратегічних напрямів розвитку регіонів України з урахуванням тенденцій глобалізації.

Об'єктом дослідження є територіальна і галузева структура зовнішньоекономічних зв'язків України та її регіонів, що обумовлюють появу і зміни процесів глобалізації.

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади суспільно-географічного дослідження системи світогосподарських зв'язків України за умов впливу глобалізаційних трансформацій на господарство країни та регіонів.

Методологія дослідження базується на ключових положеннях теорій суспільної географії, з широким застосуванням основ економіки та геополітики. **Методами дослідження**, що сприяли реалізації поставленої мети, на загальнонауковому рівні є системний підхід, структурний та порівняльний аналіз, причинно-логічний та статистичні методи, історичний підхід. Серед спеціальних методів дослідження, провідне місце посідає картографічний, а також методи рангування та типізації.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у розробці наукових основ суспільно-географічного підходу до аналізу впливу процесів глобалізації на розвиток регіонів України:

- Уточнено сутність категорії „глобалізація” за рахунок розвитку її суспільно-географічних аспектів, сформульоване визначення поняття „глобалізація”; обґрунтовано виділення просторово-часових станів процесів глобалізації, що дозволяє простежити об’єктивні передумови їх виникнення та специфічні риси еволюції;

- Розвинуто основні положення щодо місця і ролі наддержавних утворень у змінах, які відбуваються у сучасному міжнародному поділі праці (МПП), специфіку їх взаємодії з національними державами різного рівня соціально-економічного розвитку, запропоновано визначення транснаціональної корпорації (ТНК);

- Обґрунтовано теоретичні принципи та методик дослідження процесів глобалізації; на їх основі проаналізовано основні суспільно-географічні чинники входження України до світової економіки, що дозволило: виявити закономірності географічної орієнтації зовнішньоекономічної діяльності України в розрізі угруповань країн світу, вектори регіональної інтеграції, особливості і тенденції регіональної специфіки прояву процесів глобалізації; визначити і обґрунтувати рейтинг регіонів України за інтенсивністю процесів глобалізації;

- Проаналізовано напрями впливу процесів глобалізації на трансформацію структури окремих галузей господарства м. Києва та Київської області;

- Обґрунтовано рекомендації щодо визначення пріоритетних напрямів державної та регіональної політики України в контексті її входження до світової економіки.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій. Отримані наукові результати дослідження базуються на опрацюванні значної кількості теоретичних положень, що викладені в наукових публікаціях. Достовірність підтверджується використанням великого масиву статистичних даних з офіційних документів установ державного та регіонального рівня – Державного комітету статистики України, Міністерства економіки та з питань європейської

інтеграції України, Київської міської державної адміністрації, Київської обласної державної адміністрації, а також звітів та аналітичних доповідей міжнародних організацій – ООН та її структурних підрозділів.

Практичне значення результатів дослідження.

Висновки і рекомендації дисертаційного дослідження мають практичне значення в сфері опрацювання стратегій розвитку державного та регіонального рівня. Запропоновані теоретико-методичні підходи дослідження процесів глобалізації та результати їх практичного втілення є важливим підґрунтям для подальших досліджень розвитку регіонів з урахуванням процесів глобалізації. Окремі результати дисертаційного дослідження використані Інститутом географії НАН України при розробці авторського оригіналу Національного атласу України (Довідка про впровадження №81/144-02 від 03.06.2005). Основні положення дисертації можуть бути використані при викладанні навчальних курсів „Економіка та зовнішньоекономічні зв'язки України”, „Проблеми економічної інтеграції України в ЄС”, „Економічний розвиток сучасної цивілізації”, „Зовнішньоекономічна політика України”, „Географія зовнішньоекономічних відносин”, „Оцінка регіонального середовища господарської діяльності”.

Особистий внесок здобувача. Всі наукові результати виконаної дисертації отримані автором самостійно, всі публікації у фахових виданнях здійснені без співавторів.

Апробація результатів роботи. Основні положення та результати досліджень були викладені і обговорювались на конференціях та з'їздах: „Всеукраїнській науково-практичній конференції” (20-21 квітня 2004 р., м. Київ); IX з'їзді Українського географічного товариства (23-25 вересня 2004 р., м. Чернівці), Міжнародній конференції „Соціальний та економічний розвиток прикордонних регіонів України в контексті нового сусідства з ЄС” (2 квітня 2004 р., м. Київ), Міжнародній конференції „Регіональний та місцевий розвиток в Україні: виклики та можливості” (12-13 травня 2005 р., м. Київ), Міжнародному експертному „Круглому столі”: „Покращення міжрегіонального співробітництва України з сусідніми країнами в контексті глобалізації” (27 травня 2005 р., м. Київ).

Публікації. За основними результатами дисертаційного дослідження здійснено шість публікацій, з них чотири – у фахових виданнях. Загальний обсяг складає 2 д. а.

Обсяг і структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури, що охоплює 209 джерел, і п'ятих додатків, до яких увійшли 25 таблиць. Основна частина викладена на 165 сторінках тексту, включає дванадцять рисунків і картосхем, 41 таблицю.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі „Основні тенденції глобалізації світової економічної системи” розглянуто еволюцію глобалізації в межах єдиної хроноструктури, у кожному стані якої ці процеси набували нової якості, залишаючись незмінними за своєю об’єктивною суттю. На підставі аналізу існуючих напрямів періодизації, пропонуємо вважати головними такі:

1. Зародження процесів глобалізації у епоху Великих географічних відкриттів, на що вказують насамперед масштаби просторових зрушень у сфері торгівлі, формування зв’язків між віддаленими територіями різної матеріальної культури;
2. Глобальні зрушення пов’язані з промисловим переворотом в країнах Західної Європи (кінець XVIII ст.), закладення основ розвитку індустріального суспільства;
3. Сучасний стан процесів глобалізації, що розпочався у другій половині XX ст., в межах якого можна виділити екстенсивну (друга половина 40-х – 70-х рр.), та інтенсивну (з 80-х рр.) стадії.

Серед основних суб’єктів, що визначають сучасний якісний стан та динаміку процесів глобалізації – наддержавні утворення – ТНК та міжнародні організації (МО).

На основі аналізу існуючих підходів до розуміння поняття **ТНК**, ми вважаємо такими виробничо-територіальні системи глобального і макрорегіонального рівня, сформовані на основі об’єктів виробничої і невиробничої сфери країни базування, дискретність яких є засобом підвищення ефективності власної діяльності, за рахунок використання денационалізованих трудових, природних і фінансових ресурсів.

Основними особливостями діяльності ТНК є: їх активна участь у МПП на рівні національних держав; зрушення у територіально-галузевій структурі світового господарства, як наслідок цієї участі.

Внутрішній зміст цієї діяльності ми розкриваємо за такими позиціями: спільні риси та відмінності національної держави та ТНК; основні напрями впливу ТНК на галузеву структуру та територіальне розміщення виробництва на глобальному та національному рівнях.

Для чіткого розмежування функціональних особливостей у співвідношенні державних та транснаціональних цінностей вважаємо за доцільне застосування порівняльного аналізу (табл. 1.). Державне утворення внаслідок сукупності притаманних йому рис поступається ТНК за економічним ефектом своєї діяльності. Держава має обмежену ресурсну базу, значні видатки бюджету через дотації у соціальну сферу і різноманітні програми. Чинники, що обумовлюють розвиток держави більш складні і диверсифіковані, вона має використати переваги щодо правового поля регулювання, зокрема на міжнародному і регіональному рівнях. Для ТНК механізм отримання переваг від територіальної спеціалізації країни у МПП значно спрощений, до того ж вони можуть впливати на її формування у власних інтересах. Різновидом ТНК у фінансовій сфері є

транснаціональні банки (ТНБ), що одночасно є наслідком і стимулюючим чинником розвитку процесів глобалізації.

Дослідження галузевої структури і територіального розміщення транснаціонального виробництва здійснено на основі аналізу діяльності 100 найбільших ТНК світу, 50 ТНК країн, що розвиваються та 25 ТНК Центральної та Східної Європи.

Таблиця 1.

Порівняльна характеристика основних рис держави та ТНК

Категорія	Суб'єкт світового господарства	
	Держава	ТНК
Територія	Територія із статичними кордонами, обумовленими історичними передумовами розвитку	Геоекономічний простір з динамічними кордонами, як наслідок сукупної дії векторів впливу
Організаційна структура	Адміністративно-територіальний поділ, регіони, області, округи, централізоване управління	Управлінська структура, як моно- так і поліцентричного типу, підрозділи і філії регіонального, національного, локального рівня.
Економіка	Національна економіка з галузево-територіальними пропорціями, що склались внаслідок комплексного впливу суспільно-географічних факторів	Глобальний відтворювальний цикл виробництва сформований завдяки стратегії та відповідно до місії корпорації
Природні ресурси	Політика раціонального використання природних ресурсів, екологічні програми, збереження природної та культурно-історичної спадщини	Застосування ресурсозберігаючих технологій з метою економічного ефекту та згідно законодавства країн розміщення.
Соціум	Населення, етнокультурна спорідненість, менталітет, національні традиції	Полінаціональність з тенденціями „уніфікації”, „вестернізації”
Використання трудових ресурсів	Соціальна політика, система пільг для соціально незахищених верств населення	Використання робочої сили з мінімальними витратами.
Науково-технічна діяльність	Фундаментальні дослідження в галузі суспільних, гуманітарних, технічних наук	Інтенсивна інноваційна діяльність спрямована на високорентабельні технологічні впровадження
Джерело фінансування	Доходна частина бюджету	Приватний капітал, перехресні міжкорпоративні інвестиції.
Фіскальна система	Орієнтована на наповнення бюджету і розвиток внутрішнього ринку	Власна відсутня. „Уникання” від сплати податків на території приймаючої сторони.
Зовнішня політика	Інерційність і консервативність, вагомість внутрішньої політичної ситуації.	Гнучкість, домінанта економічних інтересів, повне підпорядкування внутрішньої політики зовнішній.
Міжнародне співробітництво	Участь у міжнародних проектах, об'єднаннях організаціях	Стратегічні міжкорпоративні альянси

До виявлених особливостей галузевої структури ТНК належать значні відмінності відповідно до рівня соціально-економічного розвитку країн базування, зі зміщенням ресурсорієнтованих, низько- та середньотехнологічних виробництв у країни, що розвиваються та

країни Центральної та Східної Європи. Розподіл ТНК у межах потрійної структури „ядра” світової економіки вказує на домінування країн Західної Європи, в той же час, урахування периферійного оточення дозволяє зробити висновок про паритетність існуючих центрів сили. Окрім того, увагу приділено територіальній структурі експорту капіталу у формі прямих іноземних інвестицій (ПІІ), як пріоритетної складової еволюційного розвитку ТНК. За показниками ВВП та експорту ПІІ провідне місце належить ТНК Великобританії, США та Японії.

Проаналізована у роботі динаміка створення МО має низку особливостей. Поява МО світового рівня орієнтовно співпадає у часі з утворенням європейських регіональних організацій. У інших регіонах світу оформлення взаємних відносин в межах постійно діючих МО відбулось із значним запізненням. У питанні розміщення штаб-квартири більшість МО віддає перевагу європейським країнам та США. МО, які на даний час визначають основні орієнтири економічного аспекту процесів глобалізації, здійснюють методичні розробки, аналіз статистичних даних, координацію дій країн учасників та створення рекомендацій - Конференція Організації Об'єднаних Націй з торгівлі та розвитку; Всесвітній банк з організаціями, що належать до його групи; Всесвітня Торгова Організація; Міжнародний валютний фонд.

Наразі важко абсолютизувати позитивний вплив МО у пріоритетних сферах їхньої діяльності, з огляду як на суперечливість цілей і дисбаланс геополітичної вагомості учасників, так і на дієвість заходів, що були вжиті для подолання низки проблем глобального масштабу. Але розкриття і використання потенціалу МО має не останнє значення для протидії таким кризовим явищам, як протистояння „Сходу” і „Заходу”, найбільш і найзаможніших країн.

У **другому розділі** „Теоретико-методичні основи суспільно-географічного дослідження процесів глобалізації” розглянуто теоретико-методологічні принципи формування категорій „процеси глобалізації”, виявлено суспільно-географічні аспекти та запропоновано методику спеціального дослідження.

Прояв процесів глобалізації є багатовимірним. Існує потреба систематизації знань напрацьованих за різними науковими течіями, що певним чином реалізована у роботі. Окреслено концептуальні засади дослідження серед основних економічних і геополітичних теорій. Надано оцінку сучасному стану глобалістики, як спробі формування особливої галузі науки про глобалізацію та глобальні проблеми. В цьому контексті ми підкреслюємо значні можливості географії, як щодо аналізу процесів глобалізації, так і щодо їх наслідків – глобальних проблем людства, насамперед через їх безпосереднє відношення до аспекту взаємодії природи та суспільства.

Важливим є чітке розмежування і узгодження вжитку категорій „інтернаціоналізація”, „глобалізація”, „інтеграція”, „глокалізація” з огляду на притаманні ним риси масштабності і характеру зв'язків. Як видається, узгодження можливе в межах системи. Глобалізація є найбільш

широким поняттям, закладеним у свідомості людини, світоглядним дискурсом, що визначає мегатренди ландшафтної оболонки землі. Набувши риси процесу, до того ж суперечливого і непослідовного, глобалізація обумовлює прояв інших процесів, що вступають у протиріччя, як по відношенню один до одного, так і щодо початкової „точки відліку”, демонструючи таким чином залежність нелінійної діалектики. Процеси глобалізації належать до геопросторових - є геоторіальними (форми – відтворювальні цикли виробництва всесвітнього масштабу), комплексними (є результатом взаємодії сил та факторів, серед яких основні – масштабність просторового сприйняття світу та нерівномірність цивілізаційного процесу), конкретними (специфіка локалізації окремих видів діяльності за певними групами країн).

Виходячи з того, що інтеграція є найважливішим аспектом **глобалізації**, сутність останньої пропонуємо визначити як процес територіальної і галузевої перебудови національних господарств, що характеризується утворенням системи різновекторних зв'язків глобального, регіонального, локального рівня, якісні і кількісні параметри яких обумовлюють динамічні зміни світової економіки в напрямі формування цілісної моделі розвитку.

Системний аналіз процесів глобалізації ґрунтується на структуризації за такими елементами: суверенні території в межах державних кордонів, що диференціюються за макроекономічними показниками; наддержавні і неурядові утворення – ТНК і МО (рис.1.).

Методика дослідження процесів глобалізації включає три етапи. Їх виділено з акцентом на індикативні риси світової економіки та відповідність змісту методики рівням досліджень геополітичних регіонів.

Перший етап охоплює: аналіз основних суспільно-географічних чинників входження України до світової економіки; оцінку географічної структури і динаміки, виявлення кореляційної залежності зовнішньоекономічних зв'язків України з огляду на рівень соціально-економічного розвитку країн світу та їх розташування; дослідження пріоритетних напрямів регіональної інтеграції (країни ЄС та СНД за критеріями співвідношення основних макроекономічних показників, обсягів та структури окремих видів зовнішньоекономічної діяльності).

Другий етап передбачає:

аналіз регіональної диференціації обсягів і динаміки зовнішньоекономічних потоків (ЗЕП), їх зв'язку з обсягами фінансування інноваційної діяльності та випуском промислової продукції;

рангування регіонів України за інтегральним показником зовнішньоекономічної активності промисловості (визначеного на основі поодиноких рангових значень у категоріях імпорту, експорту товарів, прямих іноземних інвестицій (ПІІ) (в абсолютному виразі та на одну особу), обсягів промислового виробництва, впровадження інновацій та фінансування інноваційної діяльності);

визначення розподілу ЗЕП в розрізі типів країн світу за рівнем соціально-економічного розвитку. Оцінка пропорційності сумарного ЗЕП за формулою:

$$P = \sum \left| j_i - \frac{100}{n_i} \right| \quad (1)$$

де j_i - компонент структури (відсоток, що припадає зовнішньоекономічну діяльність (ЗЕД) України з окремим типом країн), n_i – кількість компонентів;

виявлення територіальної сконцентрованості ЗЕП на сусідніх країнах за двома підходами: формування групи країн-сусідів за критерієм відстані між обласним центром регіону України та столицею іншої держави (до 1000 км); утворення цієї групи з країн-сусідів України першого порядку;

визначення спрямованості процесів глобалізації у регіональному вимірі, у розрізі диференційованого „ядра” світової економіки: США, Німеччини, Японії та Росії;

аналіз процесів регіоналізації, як одного з векторів процесів глобалізації, за інтегральним коефіцієнтом інтенсивності інтеграційних процесів та напрямом регіональної інтеграції: об'єднаннями ЄС та СНД. Розрахунок коефіцієнту представлений нами у такому вигляді:

$$K_{\text{INT}} = K_{\text{експ}} + K_{\text{імп}} + K_{\text{ПІІ}} \quad (2)$$

де $K_{\text{експ}}$ - коефіцієнт інтенсивності інтеграційних процесів за експортом товарів, $K_{\text{імп}}$ - коефіцієнт інтенсивності інтеграційних процесів за імпортом товарів, $K_{\text{ПІІ}}$ - коефіцієнт інтенсивності інтеграційних процесів за ПІІ. Розрахунок $K_{\text{експ}}$, $K_{\text{імп}}$, $K_{\text{ПІІ}}$ у (2) проведений за подібним алгоритмом: коефіцієнти дорівнюють середньому арифметичному компонентів, знайдених з відношення обсягів експорту товарів, імпорту товарів, ПІІ за групами країн (сусідів, ЄС, СНД) до загального обсягу цих показників у регіоні;

рангування регіонів України за коефіцієнтом зовнішньоекономічної відкритості галузей машинобудування та легкої промисловості, яке ми пропонуємо здійснити за формулою:

$$K_{\text{в}} = \frac{V_{\text{ЕГ}}}{V_{\text{е}}} + \frac{V_{\text{ІГ}}}{V_{\text{і}}} + \frac{V_{\text{ПІІГ}}}{V_{\text{ПІІ}}} \quad (3)$$

де $V_{\text{ЕГ}}, V_{\text{ІГ}}, V_{\text{ПІІГ}}$ – відповідно обсяги експорту, імпорту та ПІІ галузі, $V_{\text{е}}, V_{\text{і}}, V_{\text{ПІІ}}$ – загальний обсяг експорту, імпорту, ПІІ;

рангування регіонів України за інтенсивністю процесів глобалізації (на основі поодиноких рангових значень у категоріях розкритих в методиці: рівня зовнішньоекономічної активності промисловості, рівня пропорційності сумарного зовнішньоекономічного потоку, сконцентрованості зовнішньоекономічної діяльності на сусідніх країнах, країнах „ядра”, інтегрального коефіцієнта інтенсивності інтеграційних процесів, відкритості галузей легкої промисловості та машинобудування).

Третій етап призначений для оцінювання специфіки розвитку регіону: динаміки та структурних змін основних показників розвитку господарства; загальної характеристики та місця регіону за показниками зовнішньоекономічної діяльності; географічної структури ЗЕП регіону, її трансформації з огляду на особливості процесів глобалізації та основні напрями інтеграції; галузевої структури ЗЕП регіону; основних інноваційних проектів; взаємозв'язку віддаленості адміністративного центру та розподілу ЗЕП районів області.

У **третьому розділі** „Суспільно-географічний аналіз прояву процесів глобалізації на терені України” відповідно до запропонованої методики, її рівнів, розглянуто особливості прояву процесів глобалізації на прикладі України та її регіонів.

Для України характерною рисою є намагання активної політичної інтеграції, розширення географія співробітництва за наявності відчутних негативів у взаємодії з МО, особливо в економічній сфері. Разом з тим, протягом тривалого часу мала місце певна неузгодженість у впровадженні політики різновекторності, неефективність втілення напрацьованих законодавчих засад.

Оцінки країни за інтегрованими показниками економічного розвитку є доволі низькими, зокрема за індексом глобалізації Україна знаходилась на 42-43 місцях серед 62 країн світу. Лімітують реалізацію потенціалу України регіональні та галузеві диспропорції економічного розвитку. Сподівання у сфері реалізації транзитного потенціалу безпосередньо пов'язані з участю держави у системі міжнародних транспортних коридорів. Історичні чинники, що найбільш суттєво вплинули на окреслення місця країни в глобальній економіці, чітко відображаються у просторово-часовому розрізі державних утворень до складу яких Україна входила протягом своєї історії – Київської Русі, Речі Посполитої, Російської імперії, Австро-Угорської імперії, СРСР.

Оцінка географічної структури зовнішньоекономічних зв'язків України дозволила виділити їх достатньо високу диференціацію у розрізі типів та груп країн, представлених у дослідженні, за виключенням ПШ з України. Позитивною ознакою є зміни у напрямку більшої збалансованості. Основні риси процесів глобалізації визначені орієнтацією українських зовнішньоекономічних відносин на „центри” сучасного світу – США і Західну Європу. Досить слабкими є зв'язки нашої країни з Японією і країнами Азійсько-Тихоокеанського регіону. В ході дослідження нами не виявлено помітної „детериторизації” як інвестиційної так і зовнішньоторговельної діяльності. Відмічено діяльність на українському ринку ТНК, переважно в галузях машинобудування, харчової та фармацевтичної промисловості. При розгляді фінансово-промислових груп (ФПГ) України, як альтернативи у захисті національних інтересів у глобальному середовищі, виявлено їх потенційні можливості щодо конкуренції зі світовими ТНК. Разом з тим існують недоліки: сировинна орієнтація експорту, низька наукоємність продукції, застосування нецивілізованих форм нагромадження капіталу.

При оцінці інтеграційних пріоритетів України виявлено значний розрив основних макроекономічних показників та особливостей їх динаміки за вектором „Україна – ЄС”. Водночас, спостерігається нарощування частки ЄС (і зниження частки країн СНД) у зовнішній торгівлі України товарами і послугами. Ця ж тенденція є посиленою у сфері ПШ. Структура зовнішньоторговельних потоків України з країнами ЄС є більш збалансованою у порівнянні з відповідними показниками для СНД (непропорційно велика частка Росії). До того ж, наявна і низка бар’єрів з боку Росії на шляху окремих груп українських товарів, і проведення антидемпінгових розслідувань, і прояви радикалізму. Українські інтереси на пострадянському просторі диференційовані відповідно до процесів дезінтеграції останнього – співробітництво в межах ГУУАМ, СЕП.

Аналіз регіональної специфіки процесів глобалізації вказує на існування значних диспропорцій у територіальному розподілі потоків експорту та імпорту товарів, ПШ. В цьому аспекті виділяється доволі стійка група у складі якої промислово розвинені регіони та м. Київ. Орієнтація зовнішньоекономічної діяльності регіонів на індустріальні високорозвинені країни притаманна незначній кількості регіонів. Для всіх регіонів України ця ознака слабо виражена в експорті товарів, і є інтенсивнішою в імпорті товарів і, особливо, у ПШ. Пропорційність структури зовнішньоекономічних потоків є переважно низькою.

Стосовно сконцентрованості потоків на сусідніх країнах, за обома підходами застосованими у методиці, більшість регіонів України потрапляє до категорій із середнім та низьким рівнями концентрації. Найменша залежність спостерігалась у регіонах, що мають приморське положення, а також у столичному регіоні. Наявне зменшення залежності від зв’язків із сусідніми країнами при збільшенні рівня зовнішньоекономічної активності промисловості.

Російський вектор залишається домінуючим для більшості регіонів України, лише для 13 з них має паритет (в межах від 1% до 6%) з країнами „ядра” (США, Німеччини, Японії) разом.

Аналіз процесів регіональної інтеграції, здійснений на основі застосування інтегрального коефіцієнту їх інтенсивності, виявив диференціацію регіонів України за чотирма категоріями значень (рис. 2.). Розподіл ЗЕП за напрямками регіональної інтеграції є таким: 16 областей та м. Севастополь (східні та південні області України) мають домінування країн СНД, 10 областей та м. Київ (центральні, західні і північні області, за винятком Львівської, Волинської, Житомирської та Хмельницької областей) – країн ЄС. Інтенсивність процесів регіональної інтеграції є вищою для областей з домінуванням співробітництва з країнами ЄС.

Відмінності для регіонів України за коефіцієнтом зовнішньоекономічної відкритості галузі, є такими. Структура коефіцієнту для легкої промисловості є більш пропорційною, в той же час, у машинобудуванні його значення є відчутно вищими. Регіони, з високим значенням коефіцієнту в

Рис.2. Україна: зовнішня торгівля, прямі іноземні інвестиції, 2002 р.

обох галузях – це Чернівецька, Сумська, Кіровоградська, Закарпатська області, м. Севастополь. Низьким є значення за відповідним критерієм для Луганської області.

Сформований шляхом рангування статистичний ряд для оцінки інтенсивності процесів глобалізації в регіонах України, вказує на присутність у групі з високим показником регіонів з високим рівнем промислового розвитку (в окремих випадках традиційно високотехнологічного виробництва), а також регіонів, що мають приморське положення. Для більшості регіонів України прояв процесів глобалізації має середню інтенсивність.

Провідним чинником розвитку м. Києва та інтенсифікації у ньому процесів глобалізації залишаються його столичні функції, серед яких особливе значення мають репрезентативна та прогресовизначальна. До інших слід віднести порівняно високий рівень розвитку ринкової інфраструктури, вигідне ЕГП, концентрацію висококваліфікованих трудових ресурсів. Виявлено залежність між потужністю ЗЕП у районах Київської області та їх віддаленістю від м. Києва.

Незважаючи на значні градієнти значень, як щодо індикаторів соціально-економічного розвитку столиці і області, так і до окремих показників зовнішньоекономічної діяльності, наявна подібність як структурних особливостей за основними критеріями оцінки, так і тенденцій, притаманних їхній динаміці. Водночас, незаперечними залишаються значне відставання Київської області відносно пропорційності сумарного зовнішньоекономічного потоку і його складових та вагомість для неї фактору сусідства. Втім, динаміка свідчить про позитивні зрушення за обома критеріями. У перспективі, враховуючи і переваги суспільно-географічного положення і галузеву спеціалізацію промисловості, можливо прогнозувати зменшення диспропорцій стосовно міста і області, особливо при інтенсифікації в останній інноваційної діяльності, поступове зростання ролі країн „ядра” у географії зовнішньої торгівлі, остаточну переорієнтацію регіональної інтеграції на країни ЄС.

ВИСНОВКИ

1. Феномен глобалізації є відносно новим поняттям у науковому обігу. Його вивченню присвячено праці у широкому спектрі галузей наукового знання насамперед економічного, політологічного, екологічного напрямів. Теоретичні основи дослідження глобалізації закладені у публікаціях зарубіжних вчених, але на даний час набувають значного розвитку в межах розробок на пострадянському просторі. Для сучасної України інтеграція її економіки у світову економічну систему є одним із найважливіших напрямків розвитку. Та на жаль, основні положення оцінювання впливу глобалізаційних процесів на ці зміни не зайняли чільного місця в суспільно-географічних дослідженнях. Тому, виходячи з потреби багатоаспектного дослідження процесів глобалізації, а також можливостей, які випливають з основних принципів суспільної географії, відповідно до

об'єкта і предмета її наукового вивчення, нами розроблено теоретико-методичні положення суспільно-географічного аналізу прояву процесів глобалізації на території України.

2. В роботі поглиблено сутність категорії „глобалізація”, виявлено її суспільно-географічний зміст. В цьому аспекті встановлено відмінності між поняттями „процеси глобалізації” та „глобальні проблеми”; узгоджено в межах цілісної системи взаємопов'язані терміни „інтернаціоналізація”, „глобалізація”, „інтеграція”, „глокалізація”; визначено основні ознаки приналежності процесів глобалізації до геопросторових процесів. Проаналізовано еволюцію явища глобалізації і виділено основні елементи його просторово-часової структури, відмінності між якими знаходяться в площині трансформацій територіальних та галузевих пропорцій світового господарства. Встановлено основні форми процесів глобалізації – відтворювальні цикли виробництва всесвітнього масштабу, а також напрями структуризації світу, як результат локалізації окремих видів діяльності за групами країн. Аналіз та класифікація існуючих дефініцій глобалізації дозволили сформулювати її авторське визначення, обґрунтоване за основною складовою – процесом інтеграції.

3. Виявлено основні наслідки глобалізації. В розрізі наддержавних і неурядових утворень (ТНК, МО) спостерігаються: висока значимість діяльності ТНК в системі МПП, загрози такої участі для державного і регіонального розвитку територій; зростання МО як основного інструменту управління світовим розвитком в умовах загострення його нерівномірності, позначення таких диспропорцій на розподілі впливу країн-учасниць МО, який зростає пропорційно до рівня економічного розвитку держави.

4. В роботі доведено, що негативні риси глобалізації виражені у трансформації основних пропорцій світового господарства – „деіндустріалізації” розвинених країн, із швидким зростанням фінансового сектора, сфери послуг, високотехнологічних галузей промисловості, яка супроводжується концентрацією важких та шкідливих виробництв в країнах, що розвиваються. Позитивним наслідком є поглиблення МПП, що призводить до інтеграції окремих виробництв, глобальної масштабності процесів концентрації, спеціалізації, кооперування і, певною мірою – до підвищення середнього рівня життя населення. Також зазначимо розвиток міжнародної транспортної інфраструктури, „скорочення відстаней”, дифузії технологій, що зумовлює підвищення продуктивності праці. Глибина залучення і специфіка прояву процесів глобалізації для кожної країни обумовлені суспільно-географічним положенням, низкою природних факторів, умов та ресурсів, історичними передумовами діяльності даного соціуму, рівнем господарського розвитку території та особливостями державної політики.

5. З метою визначення особливостей і закономірностей прояву процесів глобалізації на території України, запропоновано методіку дослідження, що включає три етапи. На першому етапі основною метою є визначення місця і ролі країни в системі міжнародних економічних і політичних

відносин: аналіз основних суспільно-географічних чинників входження України до світової економіки; оцінка географічної структури і динаміки її зовнішньоекономічних зв'язків; визначення пріоритетних напрямів регіональної інтеграції. Другий етап охоплює вивчення специфічних рис прояву процесів глобалізації в межах регіонів країни (за адміністративно-територіальним поділом). Третій етап призначений для оцінювання особливостей розвитку окремого регіону: динаміки та структурних змін основних показників розвитку господарства та зовнішньоекономічної діяльності, трансформації географічної та галузевої структури ЗЕП регіону з огляду на особливості процесів глобалізації. Запроваджено коефіцієнти інтенсивності інтеграційних процесів, зовнішньоекономічної активності галузі, визначено провідні позиції формування рейтингу регіонів за інтенсивністю прояву процесів глобалізації. Методику апробовано на прикладі України та її регіонів.

6. Виявлено значні напрацювання в галузі законодавчих засад нашої держави, щодо міжнародного співробітництва в цілому і його окремих аспектів – регіональної інтеграції, зовнішньої торгівлі, інвестиційної діяльності. Їх практичне втілення залишалось недостатньо ефективним. Лімітуючим є вплив на характер інтеграції України низьких оцінок у більшості класифікацій за індикаторами світового розвитку, небажаних регіональних та галузевих диспропорцій економічного розвитку. Позитивною є роль розвитку транспортних мереж і реалізації транспортного потенціалу.

7. Географічна структура зовнішньоекономічних зв'язків України визначається достатньою диференціацією в розрізі типів та груп країн, представлених у дослідженні. Нами виокремлена притаманна державі в процесах глобалізації об'єктна ознака. В межах „ядра” світової економіки українські зовнішньоекономічні відносини зорієнтовані на США та Європу. Зберігається традиційне у світовому масштабі домінування США, як найбільшого інвестора. Економічні зв'язки України з Японією та країнами Азійсько-Тихоокеанського регіону є досить слабкими, що відповідає тенденції меншої активності інтернаціоналізованого сектору японської економіки на глобальному рівні.

8. Визначено особливості регіональної інтеграції України за напрямами СНД та ЄС. З огляду на проведений в дослідженні аналіз структури економічних зв'язків України та окремих макроекономічних показників країн, що утворюють зазначені об'єднання, на даний час важлива взаємодія за обома векторами. Пріоритетним є напрямок європейської інтеграції.

9. Аналіз регіональної специфіки прояву процесів глобалізації в Україні, підтвердив загальну тенденцію існування значних диспропорцій регіонального розвитку, гіпертрофовану концентрацію зовнішньоекономічних потоків у регіонах з високим рівнем промислового розвитку. Нами виявлено такі закономірності географічної структури зовнішньоекономічних зв'язків: більшість регіонів України тяжіє до співробітництва в межах групи індустріальних середньорозвинених країн, основні

інвестори – індустріальні високорозвинені країни; рівень залежності зовнішньоекономічної діяльності від країн-сусідів є середнім та низьким, за винятком західних областей (транскордонне співробітництво); взаємодія з країнами „ядра” є менш інтенсивною або паритетною у порівнянні з Росією; за напрямками регіональної інтеграції ЄС та СНД виявлено орієнтації східних та південних областей України на країни СНД, західних та північних – на країни ЄС, водночас інтенсивність регіональної інтеграції на сході є нижчою.

10. Аналіз впливу процесів глобалізації на трансформацію окремих ланок господарства м. Києва та Київської області засвідчив актуальність для регіону проблем загальнодержавного рівня. Лідер за показниками інтенсивності зовнішньоекономічної діяльності та промислового розвитку, м. Київ, незважаючи на успіхи у розбудові інноваційної діяльності та столичне значення, має значні диспропорції товарної та географічної структури експорту, ПШ, невиражену взаємодію з країнами „ядра” світової економіки. Позитивна динаміка пов’язана з підвищенням ефективності функціонування машинобудування, експортного потенціалу хімічної, легкої та харчової промисловості (враховуючи посилену взаємодію міста і області), що дозволить більш виразно ідентифікувати і регіон і країну в цілому в ієрархії глобалізованого світу.

Проведене дослідження дозволяє сформулювати **принципові положення** визначення пріоритетних напрямів державної політики України в контексті входження до світової економіки. При розробці стратегічних напрямів розвитку регіонів різного ієрархічного рівня доцільно:

- враховувати основні наслідки глобалізації, із визначенням основних ризиків і переваг держави;

- окреслити національні інтереси в розрізі співробітництва з ТНК та МО. Зокрема розробити нормативно-правове регулювання діяльності ТНК на території України, намагались реалізувати проекти вступу до СОТ та розширення співробітництва з ЄС. Державному комітету статистики доцільно впровадити звітність, присвячену діяльності ТНК, чим забезпечити вихід за рамки комерціалізованого проекту „Імпортери-експортери України”, та більш широко застосовувати міжнародні стандарти типологізації країн світу у розрізі взаємодії з Україною;

- сприяти подальшій диференціації географічної структури зовнішньоекономічних зв’язків України, прагнучи до суб’єктної ознаки у процесах глобалізації. Важливим є розширення співробітництва з Японією та країнами Азійсько-Тихоокеанського регіону в галузі високотехнологічних виробництв та експорту технологій; збільшення українського експорту до країн, що розвиваються, індустріальних середньорозвинених країн, з перспективою підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняного виробника і повноцінного виходу на ринки індустріальних високорозвинених країн;

- розвивати українські корпорації (ФПГ), як альтернативну форму ТНК, подолати в цій сфері проблем сировинної орієнтації експорту, „тінізації” капіталу;

- сприяти вирішенню проблем регіональної інтеграції України: у сфері виробничої кооперації, співробітництва паливно-енергетичних комплексів, ринків збуту щодо країн СНД; адаптації національної економіки та законодавства щодо країн ЄС;

- враховувати весь комплекс регіональних відмінностей прояву процесів глобалізації, як при розробці Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції подальших заходів регіональної політики так і на місцевому рівні;

- поширювати пріоритети інтеграційної, інноваційної, інвестиційної політики, які ефективно впроваджуються на території м. Києва, лідера за рейтингом інтенсивності прояву процесів глобалізації, на інші регіони України і в тому числі на територію Київської області.

Практична реалізація принципів положень сприятиме не тільки інтеграції України до світового господарства, а й створить умови для переходу нашої держави на новий рівень розвитку, підвищення якості життя українського суспільства.

Список публікацій за темою дисертації

1. *Маруняк Є.О.* Економіко-географічне дослідження процесів глобалізації: теоретико-методологічні засади //Україна: географічні проблеми сталого розвитку. Зб. наук. праць. В 4-х т. – К.: ВГЛ Обрії, 2004. – Т.3. – С.31-33.
2. *Маруняк Є.О.* Економіко-географічні аспекти розвитку глобалізації світової економіки // Укр. геогр. журн. – 2003. - №2. – С. 33-37.
3. *Маруняк Є.О.* Методика економіко-географічного дослідження процесів глобалізації на прикладі України // Укр. геогр. журн. – 2004. - №3. – С. 63-67.
4. *Маруняк Є.О.* Методичні підходи до економіко-географічного дослідження процесів глобалізації в контексті стратегії регіонального розвитку України // Укр. геогр. журн. – 2004. - №1. – С. 28-32.
5. *Маруняк Є.О.* Регіональний розвиток України в умовах глобалізації світової економіки // Географія і сучасність. Збірник наукових праць Національного педагогічного ун-ту ім. М. П. Драгоманова. – 2004. – Випуск 2. – С. 41-47.
6. *Маруняк Є.О.* Суспільно-географічна оцінка процесів глобалізації: перспективи України // Суспільно-географічні проблеми розвитку продуктивних сил України. Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (20-21 квітня 2004 р.) – Київ: ВГЛ Обрії. – С. 70-71.

АНОТАЦІЯ

Маруняк Є.О. Вплив процесів глобалізації на розвиток регіонів України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата географічних наук зі спеціальності 11.00.02 – економічна та соціальна географія. – Інститут географії НАН України, Київ, 2005.

У дисертації уточнено сутність категорії „глобалізація” за рахунок розвитку її суспільно-географічних аспектів, сформульоване визначення поняття „глобалізація”. Виявлено особливості діяльності транснаціональних структур. Запропоновано визначення ТНК. Визначено особливості функціонування МО. Розроблено методику дослідження процесів глобалізації, апробація якої на прикладі України та її регіонів дозволила отримати результати за такими напрямками: аналіз суспільно-географічних чинників входження України до світової економіки; виявлення особливостей географічної структури її ЗЕД в розрізі угруповань країн світу, а також векторів регіональної інтеграції; дослідження регіональної специфіки прояву процесів глобалізації з подальшим обґрунтуванням рейтингу регіонів України за інтенсивністю процесів глобалізації; розгляд основних напрямів трансформації структури окремих галузей господарства регіону, внаслідок впливу процесів глобалізації.

Ключові слова: глобалізація, регіональна інтеграція, „центр-периферія”, країни „ядра”, ТНК, МО, ЄС, СНД, ЗЕД.

АННОТАЦІЯ

Маруняк Е.А. Влияние процессов глобализации на развитие регионов Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата географических наук по специальности 11.00.02 – экономическая и социальная география. – Институт географии НАН Украины, Киев, 2005.

В диссертации раскрыты экономико-географические аспекты категории “глобализация”, а также терминологические особенности понятий “интернационализация”, “интеграция”, “глокализация”, их взаимосвязь. Сформулировано определение этого понятия, обоснованное с учетом основной составляющей – процесса интеграции.

Рассмотрена эволюция процессов глобализации в пределах единой хроноструктуры, что позволило проследить объективные условия их возникновения и специфические черты проявления. Установлены основные формы процессов глобализации – воспроизводственные циклы всемирного масштаба, а также направления структуризации мира, как результат локализации отдельных видов деятельности по группам стран. Выявлена специфика деятельности транснациональных образований, в частности в аспекте их взаимодействия с национальными государствами разного уровня социально-экономического развития, а также изменений в современном международном разделении труда, предложено определение ТНК с экономико-географических позиций. Проанализирована динамика формирования МО, как основного инструмента управления мировым развитием в условиях обострения его неравномерности, особенности распределения влияния стран-участниц МО. Выделены основные черты положительных и отрицательных результатов глобализации.

Разработана методика экономико-географического исследования процессов глобализации, на национальном и региональном уровнях, которая предполагает определение места и роли страны и её регионов в системе международных экономических и политических отношений, на основе анализа основных экономико-географических факторов вхождения Украины в мировую экономику. Введены коэффициенты интенсивности интеграционных процессов, внешнеэкономической активности отрасли, определены ведущие положения для формирования рейтинга регионов по интенсивности процессов глобализации. Апробация методики на примере Украины позволила получить результаты по таким направлениям: анализ экономико-географических факторов вхождения Украины в мировую экономику; выявление особенностей географической структуры ее ВЕД в разрезе объединений стран мира и векторов региональной интеграции (в частности страны ЕС и СНГ); исследование региональной специфики проявления процессов глобализации в разрезе стран “ядра”, стран-соседей, регионализации, индикативных отраслей; обоснование рейтинга регионов Украины по интенсивности процессов глобализации; анализ основных изменений структуры отдельных отраслей хозяйства региона, под влиянием процессов глобализации. Обоснованы принципы формирования приоритетных направлений государственной политики Украины в контексте её вхождения в мировую экономику.

Ключевые слова: глобализация, региональная интеграция, “центр-периферия”, страны “ядра”, ТНК, МО, ЕС, СНГ, ВЭД.

ABSTRACT

Marunyak E.O. The globalization's processes influence at the Ukrainian regional development.

– Manuscript.

Dissertation for the degree of Candidate of Geographical Science. Speciality 11.00.02 – Economic and Social Geography. – Institute of Geography National Academy of Sciences of Ukraine, Kiev, 2005.

The history of generation and development of globalization's processes in world's economy is analyzed. The estimation of results of influence globalization's processes at the world's economy territorial and branches proportions is given. The conceptual distinguishes in the terminology bear relation to globalization's processes are emphasized. The methodic of the economic-geography research globalization's processes peculiarities is stated. The essence of it priority indices and stages is disclosed. The structure and dynamic of the main identification characters of globalization's processes at the national economy of Ukraine are analyzed. The results of investigation are considered in the analyses of social-economy factors influence at the Ukrainian integration to the world economy; displaying features of it's external economy relations with different groups of countries; uncovering regional differences globalization processes in Ukraine.

Key words: globalization, the regional integration, “core-periphery”, the countries of “core”, TNC, international organizations, European Union, Community of Indep